

ШАРЛ СОНИНИ

/70-те години на XVIII в./

Шарл-Никола Сижизбер Сонини дьо Манонкур е роден през 1751 г. Още твърде млад се откроява с голямата си интелигентност и интереси в областта на естествените науки. Това го свързва със знаменития естествоизпитател Бюфон. При все че учи право и е назначен за адвокат, заминава да служи при хусарите на Естерхази, а после — във френския флот. Подготвен и любознателен, той става неуморен пътешественик. Пътува из Гвиана и обогатява естественонаучния музей със събраните от него колекции от редки птици.

През 1777 г. той заминава с експедицията на барон Дьо Тот в Леванта. Получава нареждане от краля да обиколи Египет. Дълго пътува из тази страна, след което посещава Турция, Гърция, Крит, архипелага. През време на революцията има твърде превратна съдба. Разорен материално, той се отдава на книжовна дейност. През 1810 г. отива в Молдавия с намерение да подобри материалното си положение, обикаля румънските княжества, събира материали.

Автор е на много съчинения по земеделие, върху търговията с Леванта и др., на пътепис за Египет, за Гърция и Турция.¹

Поместените тук извадки са от пътеписа му *Voyage en Grèce et en Turquie*. Paris, 1801, 2 v.

В първия том Сонини описва гръцките острови от Архипелага. По-малките от тях били в окаяно положение. Ако на някой от тях се случело да спре турски кораб или корабче, капитанът ставал тиранин на острова. Жителите били длъжни да се притекат, да му целуват ръка. Той изисквал доставки на провизии, налагал повинности, влизал в ролята на върховен съдия, осъждал на глоби, бой с тояги и пр. Щом пък на острова се появил някой малтийски корсар, настъпвал пак ужас. Веднага се поставяли местни стражи, за да не допуснат неприятелски кораб в пристанището. Случило се веднъж някой от местните стражи да бъде наказан за невниманието си от малтийския рицар — разрушили къщата му. Когато Сонини пътувал на о. Крит, го придружавал еничерин, който вилнеел безнаказано из местни-

те манастири, заповядвал угощения и пр. [Той] „внасяше смут и ужас в манастира и не го напусна, докато не се натъпка с храна и пиене, надявайки се скоро да попадне на друг подслон, за да поднови там същите оргии и същата олелия“ (I, с. 260). Соници тайно плащал на монасите, които се боели да вземат възнаграждението.

Във втория том Соници помества интересни бележки за Беломорието. За Кавала пише следното:

„Малък град, построен на скала, която се вдава в морето и прилича малко на кон. Тази прилика без съмнение му е спечелила името, което носи — най-малко това е по-проста етимология от тази, която извежда новото име на Буцефала — някогашното име на мястото по града, издигнат от Александър в чест на Буцефал. . . Кавала дълго е била притежание на генуезци и венецианци. През последните години тя стана много оживен търговски център — пристанището ѝ, макар и не твърде сигурно, бе често посещавано от кораби, които идваха да товарят зърнени храни, тютюн и други провизии“ (с. 358).

Солун

[Географската] ширина е 40—41 м и 10 см, дължината 20—28 м. Построен е почти на дъното на източния бряг на залив със същото име, чийто вход има 9 левги ширина и врязването в сушата — 20 левги. Пристанището, което започва при двата носа (Голям и Малък Бурнос) и свършва с пясъчен насип, господствуващ дори в дъното на залива, за корабите предлага удобни места за пускане котва и сигурен заслон за флотите.

Името му не е променено никак от векове, то е само скратено. Не е трудно в сегашния град Солун или Салоники да се разпознае древната Тесалоника, основана, както казват, от сестрата на Александър на мястото на по-стар град, наречен Терма. Това е още столицата на Македония и един от най-големите и най-многонаселени градове на Османската империя. Там още личат части от стари паметници и навсякъде отломки от сгради, осквернени поради смесването им с обикновени материали в съвременните строежи. Черквата „Света София“, построена от Юстиниан по типа на цариградската, е превърната в джамия, както и други византийски черкви. Има и една „Крепост на седемте кули“, както в столицата.

Изгледът на Солун от пристанището подсказва за едно приятно обградено със стени място. Но когато се влезе, скоро човек изоставя хубавото мнение, което си е съставил: тесни и непостлани улици, сякаш без подреждане по прави линия, неприятни отвън къщи, лошо разпределени отвътре, те карат да пожелаеш да го гледаш (т. е. града) само отдалеч. При все това той е един от най-красивите градове на Турция и един от най-значителните по местоположение и богатство на търговията.

Той е и седалище на едно от първите валийства в империята.

Още през първите дни на пристигането си станахме свидетели на пожар, който едва не превърна града в пепел. Пожарът избухна през нощта в един квартал, в който евреите живеят натъпкани в най-отвратителна мръсотия, разяждани от болести, породени от развалата. Строежът на къщите им, почти изцяло дървени, липсата на полиция и необходима помощ, за да спре разгръщането на огъня, му дадоха възможност ужасно да се разрази и в няколко минути целият квартал се подпали...“ (с. 362—364).

„Считан за военен град, Солун в същност няма такова значение. Една обкръжаваща крепостна стена без ровове и зле поддържана и още по-зле отбранявана от съвсем малко лоши артилерийски оръдия и позволяваща само слаба съпротива. А недисциплинираните войскови сили, които образуват гарнизона, са неспособни да заместят със смелостта и тактиката си тази липса на укрепления. Но ако този град не представлява никакъв интерес като крепост, той е от много голям [интерес] заради съсредоточената в него търговия, която при друга власт би процъфтяла много повече. Разположен в един от най-хубавите краища на Европейска Турция, той е значително търговско стоварище. Там се товари много памук, събиран най-вече из богатите и просторни равнини, обкръжаващи града Серес, древния Серо. Великолепната им култура създава на градския пазар забележителна дейност. Корабите взимат оттам голямо количество много ценен тютюн, зърнени храни от удивително плодородните полета, много хубави вълни, коприна и пашкули, от която я изваждат, восък, мед и пр. Какъв обилен източник на благосъстояние! Какво просторно поле за индустрията! Първото изисква само отстраняване на пречките, които спират развитието му, а второто налага едно не така разпръснато и не така робско население.“

Пътешественикът *разказва за честите чумни епидемии.* „Между града и малката река Вердари², която турците наричат Вердак и която се влива в залива, са се натрупали застояли води. От тези блата, които е било лесно да се предотвратят и също тъй лесно да се пресушат, се разпространява зараза за въздуха на Солун и смърт за жителите му.“

Пътешественикът *обичал да се разхожда из полето и особено из равнината, която се простира до Серес. С мъка съзрявал плодородните места, „необработени и занемарени“, „мъчителни белези на отчаянието и на деспотизма“ (с. 364—368).* Сонини пропътувал района до Врумери при Олимп. „Видът на тези села в Македония и Албания е много приятен. Навсякъде растат дървета и отдалеч приличат на голяма градина. Къщите, които се мяркат там през пролуците, създават представа за сгради за украса или отдих, отколкото за постоянни жили-

ща на селяните. Въздухът свободно се провира през тях и летните горещини са смекчени от прохладата на засенчващите ги овощни градини. Населението, което живее там, подсказва със силата и здравината си колко многобройни са предимствата на този начин на застрояване на селата и колко е желателно той да бъде въведен и при нашите села. . .“ (с. 378—379).

Увод, подбор, превод и коментар: *Б. Цветкова*

¹ Nouvelle biographie générale, t. 44, p. 179—182,

² Р. Вардар.

Тулча

Ямница

Арджик

ТИКИРЕСТ
БУКУРЕЩ

Кюстендна
/Констанца/

Силистра

Русе

Дунав

Разград

Алфатар

Шарви /Браничево/

Кушфатар /Тъча/

Ерубиатар /Становец/

Киали /Каменя/

Варна

Ченгел /Дивдядово/

Драго кьоя /Драговево/ Камчия

Добрал /Прилеп/

Янтра

Търново

Сейменкьоя /Сигмен/

Лалакьоя /Кликач/

ЧЕРНО МОРЕ

Карнобат

Каравило /Сърнево/

Ст. Загора

Карабунар

/Грудово/

Факи

/Факия/

Пловдив

Вожанска

Коджа тарпа

Кабарца

Лозенград
/Къркларели/

Арда

Одрин

Боргас
/Люле Бургаз/

Каристран
/Буюк Карьщрац/

Ергене

Чорлу

Силиврия

ЦАРИГРАД

МРАМОРНО МОРЕ

БЯЛО МОРЕ

Местра

